

Pilot Protocol
Wilsbekwaamheid
geëvalueerd

‘Samenwerking tussen notaris en arts is een verrijking’

Saskia van de Merwe:
‘Voor artsen geeft
het Protocol meer
zekerheid dat ze
hun werk goed doen’

De KNB sluit zich aan bij de samenwerking tussen specialistenvereniging EPN en artsenvereniging VIA in het kader van het Protocol Wilsbekwaamheid. Het KNB-Stappenplan en het VIA-EPN-Protocol worden geïntegreerd en vanaf februari 2013 zal medische expertise voor het hele notariaat toegankelijk zijn. Notarissen en artsen die al met het Protocol werken, zijn enthousiast. Maar er is nog verbetering mogelijk.

TEKST Alieke Bruins | FOTO'S Truus van Gog

‘Vroeger wist de dorpsnotaris het als het niet goed ging met tante Sjaan. Wilde een neef haar iets laten ondertekenen, dan was de notaris alert. Nu kent de notaris tante Sjaan vaak niet meer. En er wordt sneller geshopt: werkt de ene notaris niet mee, dan wordt tante Sjaan naar een andere gereden. Die kent haar achtergrond al helemaal niet en kan lastiger beoordelen of zij wilsbekwaam is of niet.’ Dit zegt Chanien Engelbertink, voormalig voorzitter van de Commissie Levenstestament van de Vereniging van Estate Planners (EPN). Daar komt een veel groter maatschappelijk probleem bij: mensen worden ouder en krijgen ziektes die vaak moeilijk te doorgronden zijn.

ROUWWIJZER

Enkele actuele cijfers: in 2013 zijn er in Nederland 256.000 mensen met dementie, 6.000 meer dan in 2012, aldus de stichting Alzheimer Nederland. Onderzoek voorspelt dat dit er in 2040 meer dan een half miljoen zijn. En in 2050 bereikt het aantal een piek van ruim 565.000. En dan gaat het alleen nog maar om dementie. Emeritus hoogleraar Van Mourik schat dat jaarlijks 5.000 kwetsbare ouderen de dupe worden van familieleden, vrienden of verzorgers. Dit aantal kan met de toenemende vergrijzing alleen maar groeien. Engelbertink: ‘De notaris, zo wordt ook in gerechtelijke

uitspraken bevestigd, is een medische leek. Hoe kan hij in enkele gesprekken beoordelen of iemand wilsbekwaam is, als geriater, psychologen, psychiaters en neurologen soms jaren nodig hebben om bepaalde ziektebeelden te begrijpen? Misbruik ligt op de loer. Dan is het heel prettig als hij in bepaalde gevallen met een gespecialiseerde arts kan sparren.’ ‘Een grote opluchting’, noemt ze daarom het in januari 2012 gepresenteerde Protocol Wilsbekwaamheid: een overeenkomst tussen de EPN en de Vereniging van Indicerende en adviserende Artsen (VIA). Zoals uitgebreid beschreven in *Notariaat Magazine* (2012/1) is dit VIA-EPN-Protocol een aanvulling op het Stappenplan Beoordeling Wilsbekwaamheid van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB) dat notarissen sinds 2006 kunnen volgen om tot een beoordeling van de wilsbekwaamheid van een cliënt te komen. Kern van het Protocol is dat notarissen bij twijfel een onafhankelijke arts kunnen inschakelen om de cliënt te onderzoeken en te beoordelen. Inmiddels zijn er ruim zestig artsen die de notarissen kunnen bijstaan. Ook de KNB heeft zich nu aangesloten bij de samenwerking tussen EPN en VIA. ‘Het Protocol van de EPN en VIA bevat een routewijzer voor notarissen, die met het KNB-Stappenplan in de hand tot de conclusie zijn gekomen dat een opinie van een medische deskundige nodig is over de wilsbekwaamheid van hun cliënt’, zegt KNB-beleidsmedewerker

Madeleine Hillen-Muns. ‘Die routewijzer naar gespecialiseerde artsen komt nu beschikbaar voor het hele notariaat. Ter gelegenheid daarvan zullen EPN en KNB gezamenlijk het VIA-EPN-Protocol updaten. Zo is dit Protocol nu nog toegespitst op het levenstestament. Dat wordt anders, want het Protocol is zeker bruikbaar bij andere rechtshandelingen.’

RECHTSZEKERHEID

De nieuwe werkwijze is twaalf maanden getest in een pilot, onder begeleiding van het bureau Trompetter & Van Eeden en inmiddels mondeling geëvalueerd. Vijftig notarissen dienden een aanvraag in. Ongeveer evenveel vragen kreeg de VIA van notarissen die overwogen een aanvraag te doen. Het aantal verzoeken zal zeker stijgen nu de KNB zich ook aansluit, verwacht VIA-voorzitter Saskia van de Merwe. Notarissen en artsen die met het Protocol werken, zijn enthousiast. Engelbertink: ‘Notarissen bleken eerst nog wat huiverig om een arts te benaderen. Zij vreesden dat een cliënt een medische verklaring zou zien als een brevet van onvermogen. Maar uit de pilot blijkt dat cliënten er juist blij mee zijn; ze willen rechtszekerheid. Stel: iemand wil een kind onterven. Dan wil hij niet dat er later een rechtszaak volgt over de rechtsgeldigheid van het testament. Het is dan in het belang van de cliënt dat een arts beoordeelt wanneer een notaris twijfelt over de wilsbekwaamheid.’ ‘In geval van het levenstestament kan *diezelfde* medische verklaring, waaruit blijkt dat een cliënt de gevolgen van een beslissing niet goed overziet, worden gebruikt voor het aanvragen van een bewind. Veel notarissen realiseren zich dit niet.’ Ten onrechte wordt ook vaak gedacht dat een verklaring alleen bij levenstestamenten gevraagd kan worden, terwijl de meeste aanvragen in de pilot gingen over ‘gewone’ testamenten of verkoop van een woning.

*Chanien Engelbertink:
'Uit de pilot blijkt
dat cliënten er juist
blij mee zijn; ze willen
rechtszekerheid'*

Veelal ging het om onterving van kinderen. Een medische verklaring in het dossier maakt de handelwijze van de notaris inzichtelijker en kan in een gerechtelijke procedure als onderbouwing gebruikt worden. Zo laat een uitspraak van mei 2012 (LJN BW6467) het belang zien van een medische verklaring en het aanhechten ervan aan de akte.

BESLISBOOM

'Voor artsen geeft het Protocol meer zekerheid dat ze hun werk goed doen', zegt Van de Merwe. 'Het is onderbouwd met literatuur uit de medische wetenschap en verbindt de klinische wetenschap met de adviespraktijk, maar het Protocol kan niet worden gebruikt als een soort beslisboom. Daarvoor zijn de ziektebeelden vaak te complex.'

De artsen die de notarissen bijstaan, hebben ruime ervaring op het terrein van onafhankelijk indiceren en adviseren en jarenlange ervaring met onder meer geriatrie, ouderdomsverschijnselen, verslavingen en ernstige neurologische aandoeningen. 'Ze zijn gewend met de wet in de hand te werken en zijn zich bewust van de grote – financiële – gevolgen die hun adviezen kunnen hebben. Met andere woorden: ze gaan prudent om met elke situatie.' Iedere arts moet een verplichte extra scholing volgen, waar ook aandacht is voor de notariële praktijk. Met het verkregen certificaat kan hij zich inschrijven in het register. Ook bij- en nascholing is verplicht.

BALANS

Niet iedereen vindt het Protocol een adequaat middel tegen misbruik. Philip Kooke, journalist en commentator bij NOS Studio Sport, is auteur van het boek *Ik laat je nooit in de steek*, waarin hij op persoonlijke wijze beschrijft hoe er van de ziekte van zijn vader, Alzheimer, misbruik werd gemaakt. Volgens hem is het Protocol

'een stapje in de goede richting', schrijft hij in *NRC Handelsblad* van 3 februari 2012. 'De misstand dat een notaris zelf moet bepalen of iemand wel of niet wilsbekwaam is, waarmee hij zich in de praktijk moet opstellen als een medisch specialist, wordt intact gelaten', aldus Kooke. Ook volgens Maartje van den Burg geeft de huidige werkwijze notarissen een te grote beoordelingsvrijheid. Voor haar master-scriptie Rechtsgeleerdheid aan de Universiteit van Tilburg onderzocht en inventariseerde Van den Burg 'de (on)bekwaamheid van de notaris in het beoordelen van de wils(on)bekwaamheid van de testateur'. Net als Kooke pleit zij ervoor dat iedereen die een bepaalde leeftijd heeft bereikt én een transactie doet van boven een bepaald bedrag, huwelijkse voorwaarden of een testament opstelt of wijzigt, verplicht een bezoek krijgt van een deskundige. En anders zouden deskundigen in elk geval in het Stapplan volstrekt helder moeten formuleren wanneer de notaris het Stapplan moet volgen en wat hij precies moet doen. Engelbertink: 'Het samenspannen van mensen en manipuleren van de notaris: dat voorkom je door de extra controle door een deskundige die met zijn medische achtergrond veel meer kan doorzien. Het verplicht stellen boven een bepaalde leeftijd schiet te ver door.' KNB-beleidsmedewerkster Hillen zegt: 'Het probleem is dat je aan de ene kant iemand zo veel mogelijk in zijn waarde wilt laten en ervoor wilt zorgen dat hij tot op het allerlaatste moment kan bepalen wat er moet gebeuren. Aan de andere kant wil je mensen beschermen tegen misbruik. Steeds als er in de media een verhaal verschijnt over misbruik dreigt de balans door te slaan naar overbescherming en daarmee beknot je de persoonlijke vrijheid van mensen die nog wel in staat zijn beslissingen te nemen.'

OVEREENKOMSTEN

Praktisch valt er zeker nog wat te verbeteren, is uit de pilot gebleken. Zo zijn er nog steeds notarissen die cliënten de medische verklaring laten aanvragen, hoewel sinds september 2012 is vastgelegd dat alleen *de notaris* dit mag doen. Engelbertink: 'Voor de bepaling van de wilsbekwaamheid is een indicatie van de complexiteit van de te nemen beslissing van belang.' Ze verwijst naar een uitspraak uit januari 2012 (LJN BV2938): een vader had een nieuw testament opgesteld waarbij hij al zijn eerdere testaments heeft herroepen en zijn vriendin, met wie hij sinds 1984 samenwoonde, benoemde tot enig erfgename. Een medische deskundige oordeelde dat er 'zeer sterke aanwijzingen' waren dat de vader verminderd wilsbekwaam was toen hij het nieuwe testament opstelde. Volgens de rechtbank is 'het voor een patiënt met Alzheimer – mede daardoor gekenmerkt dat er ook nog heldere momenten zijn of lijken te zijn en dat de patiënt veelal een beperkt ziektebesef heeft en/of façadegedrag vertoont – veel moeilijker om daadwerkelijk de wil te bepalen ten aanzien van een complexe beslissing dan ten aanzien van een eenvoudige dagelijkse beslissing (...)' Engelbertink: 'Een cliënt zou, als hij een medische verklaring kan opvragen, artsen bovendien tegen elkaar kunnen uitspelen.' Notarissen die aan de pilot meededen, reageerden volgens haar opgelucht over de relatief lage kosten van een verklaring: 'grof geschat' gemiddeld 250 à 300 euro. Maar de pilot laat zien dat de arts vaak veel werk heeft aan het verzamelen van de juiste informatie bij de notaris, wat gevolgen kan hebben voor de hoogte van de kosten. Begin 2014 wordt opnieuw bekeken of het Protocol aanpassing behoeft. Maar Engelbertink en Van de Merwe concluderen nu al: 'Juristen en artsen hebben veel meer overeenkomsten – zoals het beroepsgeheim, de zorgtaak voor cliënten – dan van tevoren werd gedacht. Deze samenwerking is dan ook een verrijking.' ■